

YEŞİL MUTABAKAT VE SINIRDA KARBON VERGİSİ: TÜRK ŞİRKETLERİ İÇİN YOL HARİTASI

Av. GAMZE ÇİĞDEMTEKİN ÖZER - ZEYNEP PINAR ÖZTÜRK

1. AB Sınırdaki Karbon Vergisi

SKD Avrupa Birliği Komisyonu 14 Temmuz 2021 tarihinde Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizmasının (Carbon Border Adjustment Mechanism) ("SKD") yasal dayanağını oluşturacak tüzük (regülasyon) teklifini açıkladı. Sınırdaki karbon vergisi olarak tanımlanan bu mekanizma, özetle karbon emisyonu için bedel ödemeden üretilen belirli tip mallara, belli bir karbon fiyatı ödettilerle AB'ye ithal edilmesini amaçlamaktadır. Böylece AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde karbon emisyonunun düşürülmesine yönelik düzenleme ve fiyatlandırılma gelir iken, bu düzenlemelere uymak zorunda kalacak AB şirketlerinin, karbon emisyonu için bedel ödemiş rakipleri karşısında rekabet gücünün korunması ve karbon kaçağı riskinin azaltılması hedeflenmektedir.

Komisyonun açıkladığı SKD taslağı bir tüzük (regulation) olarak yürürlüğe girecektir. Tüzükler, AB üye devletlerde ulusal hukuk düzenlerine aktarılması gerekmeyen ve yürürlüğe girdikten sonra tüm üye devletlerde doğrudan uygulanabilir niteliktedir. Dolayısıyla bu, üye devletlerin SKD'yi nasıl uygulayacakları konusunda herhangi bir takdir yetkisinin olmayacağı ve sınırdaki karbon vergisine ilişkin tek yasal prosedürün AB düzeyinde gerçekleşeceği anlamına gelmektedir.

Taslak, SKD'nin öncelikli olarak karbon yoğun beş sektörden yapılacak ithalatlara uygulanmasını öngörmektedir. Bu sektörler çimento, elektrik, gübre, demir-çelik ve alüminyum sektörleridir. Bu listenin tam uygulamaya geçildikten sonra kısa vadede (1-3 yıl içerisinde) genişletilmesi ihtimali oldukça muhtemeldir. Sektörel kapsamın genişletilmesi, yasama sürecinin tekrarlanmasını gerektirecektir, zira Komisyon kendi

kendine hareket edebilecektir. Bu nedenle, şu anda listede yer almayan ancak karbon yoğun sektörlerde yer alan şirketlerin SKD mevzuatını yakından takip etmesi ve kısa bir sürede SKD'nin gereksinimlerine uymaya hazır hale gelmesi kritik önem taşımaktadır.

Taslak uyarınca SKD kapsamındaki ürünlerin ithalatı, ancak yıllık olarak "SKDM beyannamesi" vermek zorunda kalacak olan "yetkili beyan sahipleri" tarafından yapılabilecektir. Bu beyanlarda, 2023-2025 yıllarını kapsayan 3 yıllık geçiş dönemi boyunca ithal edilen ürünlerde bulunan doğrudan sera gazı emisyonları yer alacaktır. Bu dönem sonunda yapılan değerlendirmeye göre AB Komisyonu, uygulamanın daha fazla ürün ve hizmetleri içermesi ve/veya mevcut ürünlerde doğrudan emisyonlara ek olarak dolaylı emisyonların da kapsama dahil edilmesi konularında karar verecektir. Düzenlemeye tabi teşebbüslerin (ithalatçıların), ithal edilen ürüne gömülü emisyon miktarını her yıl 31 Mayıs tarihine kadar açıklayıp, müteakib tutarda SKDM Sertifikasını yetkili otoriteye teslim etmesi gerekecektir. İthalatçı tarafından teslim edilen her sertifikanın belirli bir bedeli olacaktır. Bu bedel haftalık olarak AB emisyon ticaret sistemi kapsamında açık arttırma usulü ile satılan izin fiyatlarının ortalaması olarak belirlenecektir. Bu sebeple her ne kadar sertifika olarak adlandırılrsa da, ithalat yapılan ürün için ek bir maliyet olarak ortaya çıkacaktır.

Prensipite, SKD Taslağı, varsayılan emisyon değerleri yerine ithal edilen bir malın gömülü gerçek emisyon değerinin beyan edilmesini öngörmektedir. Beyanda bulunan ithalatçı teşebbüsler, beyan edilen gömülü emisyonların bağımsız bir

denetçi/doğrulayıcı tarafından doğrulanmasını sağlayacaktır. Gerçek sera gazı emisyon değerlerinin doğrulanmadığı durumlarda- örneğin, yetkili beyan sahibinin gerekli bilgileri sunamamasının bir sonucu olarak- teslim edilecek SKD sertifikalarının sayısını belirlemek için ürün cinsi ve üretim biçimine göre varsayılan değerler kullanılacaktır. Varsayılan değerlerin, mal üretiminde yer alan süreçlerin her biri için AB'deki en kötü performans gösteren yüzde 10'luk bölgelerin emisyonlarına karşılık gelen nispeten yüksek bir seviyeden belirlenmesi önerilmektedir.

SKD Taslağı, Dünyanın başka yerlerinde karbon fiyatlandırmasının kullanımını desteklemek amacıyla, ithal edilen malın menşei ülkesinde ödenen karbon fiyatı ile SKD maliyetini dengeleme olanağı da getirmektedir. İthal mallardaki gömülü emisyonlar için menşei ülkede zaten bir karbon fiyatı ödenmişse, beyan sahipleri gerekli sertifika sayısında azalma talep etme veya mahsuplaşma imkanına da sahip olacaklardır.

Teklif, SKD için başlangıç başvuru tarihi olarak 1 Ocak 2023'ü, üç yıllık bir geçiş dönemi ve 1 Ocak 2026'dan itibaren tam uygulama olarak öngörüyor. Geçiş dönemi boyunca, SKD bir raporlama yükümlülüğü olarak geçerli olacaktır, ithalatçıların, tam mekanizma yürürlüğe girmeden önce emisyonlarını izlemesi ve raporlaması gerekecektir. Geçiş dönemi, Komisyonun piyasayı anlamasını ve her üreticinin karbon ayak izi hakkında bilgi toplamasını sağlayacaktır. İthalat için bir karbon ayarlama vergisi ödemesi ancak 2026'dan itibaren başlayacaktır. O zamana dek, 2023'ten 2025'e kadar yürürlükte olan raporlama yükümlülükle-

ri, şirketleri ithalatlarının karbon içeriğini hesaplamak için daha kesin sonuçlar veren yöntemler geliştirmeye zorlayacaktır. Geçiş dönemi içerisinde diğer sektörlerin de kademeli olarak SKD kapsamına girmesi şüphesiz AB'nin hedefleri arasında yer almaktadır.

2. SKD'nin Türkiye'ye Etkileri

AB'nin uygulamaya koyacağı SKD şüphesiz global değer ve tedarik zinciri bakımından oyunu değiştirici nitelikte bir düzenleme olacaktır. AB'ye ihracat yapan ülkeler rekabetçi kalabilmek için SKD'nin etkilerini değerlendirip kendi iklim politikalarını da bu doğrultuda belirlemek zorunda kalacaklar.

AB'nin en büyük altıncı ticaret ortağı olan Türkiye, SKD'nin kendi sanayisine olan etkilerini de değerlendirmektedir. Türkiye'nin dünyanın onuncu sırasında yer alan demir-çelik, ve çimento sektörleri ile, AB'nin en büyük beşinci ticaret hacmini oluşturan cam, seramik ve plastik sektörleri bu düzenlemeden yakın zamanda etkilenme ihtimali olan sektörler.

Bütün bu düzenlemeler Türkiye'de de yakın bir gelecekte karbon fiyatlamasına yönelik yerel mekanizmaların kurulması ve böylece Türk sanayisinin SKD'den mümkün olduğunca az etkilenmesi için belli adımların atılmasını zorunlu kılacak. Nitekim buna yönelik olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından duyurulan Çevre Bildirgesi ve Taslak İklim Kanunu çerçevesinde de piyasa temelli karbon piyasalarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.¹ Ayrıca karbon piyasasını düzenli ve denetimli bir şekilde

¹ <https://pmrturkiye.csb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/12/Taslak-Iklim-Kanunu-1.pdf>

faaliyet gösterebilmesi için karbon piyasasına ilişkin hizmetlerin düzenlenmesi ve bu hizmetleri sağlayabilecek nitelikte ve donanımda finansal ürün ve hizmetlerin de sunulması gerekmektedir. Buna yönelik olarak bankalar ve finansal hizmetler sektöründe proje oluşturulmasından, finansmana, karbon kredisi brokerliğinden karbon ticaretine kadar geniş bir yelpazede çeşitli finansal ürün ve hizmetlerin sunulması ihtiyacı doğacaktır. Bu konuda Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ("EBRD"), Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, İş Bankası, Akbank, TSKB, Finansbank, Denizbank ve Vakıfbank'ın da yer aldığı bir projede Türk bankalarına karbon piyasaları ve finansal hizmet ve ürünlerine yönelik destek ve eğitim veren bir program yürütmektedir.

3. Türk Şirketleri ve İhracatçıları İçin Yol Haritası

Türkiye'de devlet ve özel sektör nezdinde yapılan hazırlık çalışmaları devam ederken, AB'ye ihracat yapan ya da yapmayı hedefleyen Türk şirket ve ihracatçıları bu oyun değiştirici düzenleme karşısında çok hızlı hareket ederek kendi üretim ve tedarik zincirlerini buna göre iyileştirmek zorundalar. Uygulamanın 2023 yılı itibarıyla başlayacağı göz önünde bulundurulduğunda, AB ülkelerine ihracat yapan teşebbüsler için şöyle bir yol haritası önerilebilir:

i. Belirlenen sektörlerde ürün başına ortaya çıkan sera gazı emisyonları için tespit edilen sınır değer dikkate alınmalı

AB sınırları içerisinde birim üretim başına kullanılan enerji ve sera gazı emisyonları açısından çok verimli tesisler olduğu gibi

yüksek miktarda enerji tüketen ve iyileştirilmeye ihtiyaç duyan tesisler de bulunmaktadır. Ürün bazında emisyon sınır değerleri belirlenirken bu iki uç arasında bir denge sağlanması gerekir. 2021-2025 yılları arasında faaliyet bazında uygulanacak sınır değerler Avrupa Komisyonu tarafından Mart 2021'de açıklandı. Türkiye'de üretim yapan üreticiler ve ihracatçılar öncelikle Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan bu değerleri baz alarak, kendi emisyonlarının bu değere oranla yüksek olup olmadığını karşılaştırmasını yapmalıdırlar. Örneğin demir döküm tesisleri için belirlenen sınır değer 0.282 tCO₂e/ton olarak ilan edildi. Dolayısı ile demir döküm üretimi yapan bir Türk şirket, birim üretim başına bu değer üzerinde olup olmadığını ve ne kadar üzerinde bir karbon emisyonu yaptığını tespit etmelidir. Bu tespit yapıldıktan sonra, karbon emisyonu bu baz değerinde olan tesisler ve üreticiler emisyonlarını azaltmak için gerekli tedbirleri almalıdırlar.

ii. Sera gazı emisyonları doğru bir şekilde takip ve rapor edilmelidir

Ülkemizde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik kapsamında belirli faaliyetlerden kaynaklanan sera gazları raporlanmaktadır. Ancak Komisyon, yeni uygulama kapsamında hesaplamanın nasıl yapılacağına dair yeni bir yaklaşım getirebilir. Uluslararası yük taşımanın (lojistik) yani ürünlerin Türkiye'den AB'ye kara, hava veya deniz yolu ile taşınması sırasında taşıma faaliyeti sonucu ortaya çıkan emisyonun da o ürünün üretim sürecinde ortaya çıkardığı emisyonla eklenmesini gerektirecek bir

² https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12792-Emissions-trading-system-benchmarks-for-free-allocation-of-emission-allowances-in-2021-25_en

düzenleme gelebilir. Benzer şekilde tedarik zincirine bağlı emisyonların da kapsam dahiline alınması söz konusu olabilir. Örneğin bir ürünün hammaddesi ya da ara girdisinin üretim ve ulaşım sürecinde ortaya çıkan emisyonun da nihai ürünün toplam emisyonuna eklenmesi söz konusu olabilir. Dolayısı ile halihazırda kullanılan hesaplama yöntemine ek olarak uluslararası kabul görmüş standartlar doğrultusunda da hesaplama ve raporlama yapmak büyük resmi görmek açısından faydalı olacaktır.

iii. Toplam emisyonlardaki en büyük payın hangi faaliyetlere ait olduğu tespit edilmelidir

İyileştirmeler için tespit edilen en büyük emisyon kaynaklarına odaklanılmalıdır. Bu faaliyetlerde yapılacak iyileştirmeler emisyon rakamlarını daha fazla azaltacaktır. Yıllık değil aylık veya günlük veriler toplamak ve analiz etmek teşebbüslere hangi zaman dilimine odaklanmaları gerektiği konusunda yol gösterebilir. Çalışma programlarında veya bakım dönemlerinde yapılacak değişiklikler emisyon azaltımına katkı sağlayacaktır.

iv. Tedarik zincirindeki firmaların iklim değişikliği hedefleri sorgulanmalıdır

Tedarik zincirindeki şirketlerden kaynaklı emisyonlar halihazırda ülkemizde uygulanan yönetmelik kapsamında raporlanmamaktadır. Bu şirketlerin iklim değişikliği çalışmalarına dahil edilmeleri ortaklaşa gerçekleştirebilecek az maliyetli azaltım fırsatlarının belirlenmesi açısından faydalı olacaktır. Bu aktiviteleri sertifikalandırması ve takip edilmesi ilerleyen yıllarda daha da sıkılaşacak tedbirler açısından alternatifler yaratacaktır.

Ayrıca, yukarıdaki açıklamaya paralel olarak, kendileri ihracat yapmasalar dahi, AB'ye ihracat yapan şirketlere hammadde

ya da ara ürün tedariki yapan şirketlerin de ürünleri ile ilgili emisyon oranları yeni raporlama ilkeleri çerçevesinde dikkate alınacak. Bu sebeple kendileri doğrudan AB'ye ihracat yapmayan ancak ihracat yapan şirketlerin tedarikçisi konumunda olan şirketler de müşterileri tarafından emisyonlarını azaltmaya zorlanacak ve bunu sağlayamayan tedarikçiler zaman içerisinde tedarik zinciri dışına itilebileceklerdir. AB birliğinde faaliyet gösteren şirketlerin tedarik zincirlerini de Yeşil Mutabakat ile uyumlu hale getirmesini gerektirecek pek çok düzenleme içerdiğinden, AB'deki pek çok şirketin tedarikçisi konumunda olan Türk şirketlerinin de bu konuda gerekli uyum çalışmalarını yapmaları gerekmektedir.

v. Çalışanlarda iklim değişikliği ve karbon emisyonları konusunda bilinç düzeyi artırılmalıdır

Çalışanların iklim değişikliği ve sera gazı emisyon kaynakları ile ilgili eğitilmesi ve bu konuda farkındalık yaratılması için seminerler, eğitimler ve etkinlikler düzenlenmesi önemlidir. Bu süreçlere çalışanların da katılmalarını sağlamak, hem emisyonların azaltımını ile ilgili yenilikçi fikir ve önerilerin geliştirilmesini hem de bu süreçlerin şirket tarafından daha kolay yönetilmesi ve uygulanmasını sağlayacaktır.

vi. Orta ve uzun vadede azaltım hedefleri için gerekli fizibilite çalışmaları başlatılmalıdır

Uygulamadan etkilenecek küçük ve orta ölçekli şirketlerin AB tarafından verilecek çeşitli desteklerden faydalanabileceklerdir. Bu yüzden hesaplanan emisyonları orta ve uzun vadede azaltmak için alınacak ek tedbirlerin projelendirilmesi ve fizibilite çalışmalarının yapılması söz konusu destek ve fonlardan faydalanmak için şirketleri hazırlıklı ve rekabetçi hale getirecektir.

vii. Finansman ve yatırım kaynaklarına kolay erişim

Sera gazı emisyonunu azaltmaya yönelik çalışma ve yatırımlar, şirketleri karbon vergisinden kurtarabileceği gibi çok kısa bir gelecekte daha kolay ve ucuza finansmana ulaşabilmelerine de olanak tanıyacak. Zira AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde AB merkezli kredi kuruluşları ve EBRD gibi kalkınma bankaları, finansman sağlarken öncelikli olarak sera gazı emisyonları, AB tarafından kabul gören düzeyde olan faaliyetlere finansman sağlamayı seçecek ya da zorunlu olarak bu kriterleri taşıyan şirketlere finansman sağlayabileceklerdir.

Aynı şekilde sera gazı emisyonunu azaltılabilmeyi başaran şirketler, yurt dışındaki yatırımcı ve yatırım fonlarından daha kolay yatırım bulabilecek ve yatırımcıya daha rahat ulaşabilecekler. Zira pek çok yatırım fonu, private equity ve sermaye yatırımı sağlayan benzeri yatırımcılar giderek artan bir şekilde yeşil ya da sürdürülebilir faaliyetler gösteren şirketlere yatırım yapmayı tercih ediyorlar, ya da mevzuat veya hissedar/paydaş aktivizmi sebebiyle yatırımlarının belli bir bölümünü sürdürülebilir faaliyetlere ayırmak zorunda kalıyorlar.

4. Sonuç

Sonuç olarak sera gazı emisyonunu azaltmaya yönelik yatırım ve çalışmalar şüphe-siz şirketler için ek bazı finansman ve yatırım harcamalarını gerektirecek. Ancak bu yatırımı şimdiden planlamayan ya da yapmayan şirketler karbon vergisi, tedarik zinciri dışına itilmek, rekabet güçlerinin kaybedilmesi, ya da daha zor ve pahalı finansman ve yatırıma ulaşmak gibi çok daha büyük maliyetlere katlanmak zorunda kalabilirler. Tehdit olarak görünen bu riskler farkındalık ve iyi bir planlama ile fırsat ve rekabet gücüne dönüştürülebilir.

YAZARLAR

GAMZE ÇİĞDEMTEKİN ÖZER

Managing Partner
Çiğdemtekin Çakırca Arancı Law Firm
gcigdemtekin@cdcalaw.com

ZEYNEP PINAR ÖZTÜRK

Karbon Piyasaları Uzmanı,
Çevre Y. Mühendisi
pinar.ozturk@ceres-tr.com

www.cdcalaw.com